

УДК 330
ББК 65-551

**МЕХАНИЗМҲОИ
МАКРОИҚТИСОДИИ
РУШДИ ФАЪОЛИЯТИ
ИННОВАТСИОНӢ ДАР
ИҚТИСОДИ МИЛЛИИ
ТОҶИКИСТОН**

**МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ
МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ
ИННОВАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В
НАЦИОНАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИКЕ
ТАДЖИКИСТАНА**

**MACROECONOMIC
MECHANISMS OF
INNOVATION ACTIVITY
DEVELOPMENT IN
TAJIKISTAN NATIONAL
ECONOMY**

Файзуллоев Машираб Курбоналиевич, д.и.и., профессори кафедраи назарияи иқтисод ва иқтисодиёти ҷаҳони Донишгоҳи Русияю Тоҷикистон (славянӣ); **Муҳаммадюсупова Шамсия Абдурахмоновна**, аспирант, муаллимаи кафедраи иқтисодиёт ва идоракунии Донишкадаи кӯҳӣ-металлургии Тоҷикистон (Тоҷикистон, Бӯстон)

Файзуллоев Машираб Курбоналиевич, д.э.н., профессор кафедры экономической теории и мировой экономики РТСУ (Душанбе, Таджикистан); **Мухаммадюсупова Шамсия Абдурахмоновна**, аспирант, преподаватель кафедры экономики и управления ГМИТ (Бустон, Таджикистан)

Fayzulloyev Mashrab Kurbonaliyevich, Dr. of Economics, Professor of the department of the theory of economy and world economy under the Russian-Tajik (Slavonic) University (Tajikistan, Dushanbe); **Mukhammadyusupova Shamsiya Abdurakhmonovna**, post-graduate student, lecturer of the department of economics and management under the Mining-Metallurgic Institute of Tajikistan (Tajikistan, Sughd Viloyat, Buston)
E-MAIL: mashrab@mail.ru

Калидвожаҳо: фаъолияти инноватсионӣ, инфрасохторҳои рушди инноватсионӣ, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ, ташиқлотҳои илмӣ-тадқиқотӣ, маблағгузори соҳаи илм, маблағҳои бучетӣ

Масъалаҳои танзими механизмҳои макроиқтисодӣ дар самти вусъат бахшидан ба рушди фаъолияти инноватсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор дода шудаанд. Дар ин радиф нахуст асосҳои ниҳоди таъмини рушди инноватсионӣ дар ҷумҳурӣ баррасӣ гардидааст. Ҳолати муосир ва фаъолияти ташиқлотҳое, ки бо корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон машғул ҳастанд, ҳамаҷониба мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Ҳамчунин ҳолати муосири маблағгузори соҳаи илм аз захираҳои бучети Тоҷикистон, тақсими маблағгузориҳои байни сохторҳои гуногуни илми Тоҷикистон тадқиқ шудааст. Гайрикофӣ будани сармоягузори ба соҳаи илм дар Тоҷикистон бо роҳи таҳлил ва қиёси рейтингии мамлакатҳои мухталифи ҷаҳон аз рӯи хароҷот ва маблағгузори ба корҳои илмӣ мудаллол гардидааст. Ба ақидаи муаллиф барои расидан ба ҳадафҳои стратегияи давлатӣ дар самти таъмини рушди инноватсионии кишвар ислоҳоти ҷиддии соҳаи илм зарур аст, ки он ба фаъолияти муваффақонаи ниҳодҳои инноватсионии ҷумҳурӣ вобастагии зич дорад.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инфраструктура инновационного

развития, научно-исследовательские работы, научно-исследовательские организации, финансирование научной отрасли, бюджетные средства

Проанализированы задачи по урегулированию макроэкономических механизмов ускорения развития инновационной деятельности в Республике Таджикистан. В этой связи рассмотрены фундаментальные основы обеспечения инновационного развития в республике. С этой целью всесторонне изучены современное состояние и деятельность организаций и учреждений, занимающихся научно-исследовательской деятельностью. Также рассмотрено современное состояние финансирования научной отрасли из бюджетных средств и адресное распределение затрат между различными научными структурами Таджикистана. Недостаточность финансирования научной отрасли в Таджикистане обосновывается путем анализа и сопоставления рейтингов различных стран мира по расходам и финансированию научных работ. Представлено мнение, что для достижения стратегических государственных целей в обеспечении инновационного развития требуется серьезное изменение финансирования научной отрасли, отчего зависит успешность фундаментальной инновационной деятельности в республике.

Key words: *innovation activity, innovation development infrastructure, scientific-research works, scientific-research organizations, financing of scientific branch, budget resources*

The authors of the article have analyzed the tasks dealing with regulation of macroeconomic mechanisms of acceleration of development concerned with innovation activity in Tajikistan Republic. In this connection they consider the fundamental grounds of insurance related to innovation development in the republic. Pursuing this aim the authors have studied comprehensively the today's state and activities of organizations and institutions engaged in scientific researches. They have canvassed also the present state of financing targeted at scientific branches from budget resources and addressed allotment of expenditures between different scientific structures of Tajikistan. Inadequacy of scientific branch financing in Tajikistan is accounted for by analysis and correlation of ratings of different world countries on expenses and sponsoring beset with scientific works. The authors are of the opinion that for achieving statal strategic goals in insurance of innovation development one must change gravely the financing of scientific branch as a successful fundamental innovation activity in the republic depends on it.

Рушди тамаддуни ҷаҳонӣ дар марҳилаи муосир, ки гузариш ба марҳилаи иқтисодӣ иттилоотино дарбар мегирад, ба гирдоби худ тамоми кишварҳои дунёро ҷалб намудааст. Дар ин ҷода иқтисодӣ Тоҷикистон низ истисно нест. Қобили қайд аст, ки дар ин самт солҳои охир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баъзе ҷораҳои зарурӣ андешида шуда истодааст. Аз ҷумла, гузаронидани иқтисодӣ кишвар аз шакли аграрӣ-индустриалӣ ба индустриалӣ-аграрӣ тақозо менамояд, ки як қатор навагонӣ, ба монанди барномаҳои давлатии тайёр намудани кадрҳои баландихтисосӣ ҷавобгӯи талаботи замон аз ҳисоби ҷавонони лаёқатманд, барои таҳсили мақсадноки соҳавӣ фиристодани онҳо ба кишварҳои пешрафтаи хориҷӣ ба роҳ монда шавад. Индустриаликунони соҳаи саноат устувории иқтисодӣ онро таъмин менамояд. Дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ омадааст: “Мо саноатикунони босуръатро ҳамчун ҳадафи ҷоруми стратегии кишвар қабул кардем, зеро рушди саноат барои таъмин намудани устувории иқтисодӣ, ташкили ҷойҳои корӣ, баланд бардоштани иқтисодӣ содиротии мамлакат ва рақобатпазирии он

замина мегузорад” [1, с. 10].

Баланд бардоштани нақши меҳнати илмӣ-эҷодӣ, ба унсури асосии иқтисодӣ табдил додани кувваҳои истеҳсолоти ҷамъиятӣ хусусиятҳои иттилоотонии ҷамъиятӣ ба ҳисоб мераванд. Самти асосии иқтисоди инноватсионӣ паҳн шудани инноватсияҳо мебошад, ки он натиҷаи пешравии илму техника дар ҷаҳон дар тамоми риштаҳои соҳаҳои ҳар як иқтисоди милли аст .

Рушди босуръати прогресси илмӣ-техникӣ гузариши кишварҳои дунёро ба савияи (уклади) панҷуми технологӣ тақозо менамояд ва дар ин самт Ҷумҳурии Тоҷикистон низ набояд қафомонда бошад. Дар ин қарина мақомоти қонунбарори давлатӣ қарорҳои дахлдори ҳуқуқии меъёриро, ки ба гузариши иқтисоди мамлакат ба роҳи рушди инноватсионӣ мусоидат менамоянд, қабул намудааст. Махсусан дар даврони истиқлолияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёда аз 14 номгӯй қонунҳо, барномаҳо ва дурнамои рушди инноватсионӣ қабул шудааст. Дар ғояи давлатии рушди инноватсионӣ муайян карда шудааст, ки барои амалӣ намудани сиёсати инноватсионӣ зарур аст, ки инфрасохторҳои мувофиқ, ки барои гузариш ба инноватсияи иқтисодӣ мусоидат менамоянд, ташаккул дода шаванд. Ба таркиби инфрасохтори инноватсионӣ марказҳои инноватсионӣ, паркҳои (маҷмааҳои) технологӣ, бизнес-инкубаторҳо, ташкилотҳои илмӣ, марказҳои илмӣ-техникӣ ва монанди инҳо дохил намудан мумкин аст. Рушди инфрасохторҳои инноватсионӣ, ҷунбӯш ҷамъбасти натиҷа, ба ҳамкории илм бо истеҳсолот тибқи натиҷаҳои ҳуҷҷатҳои тадқиқоти бунёдӣ ва амалӣ рағубона карда шудааст. Муҳимтарин ва асоситарин вазифаи инфрасохторҳои инноватсионӣ баргузор намудани алоқаҳои робитаҳои зичи мутақобилаи байни институтҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва доираҳои соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ ба шумор меравад. Маҳз дар ҷодаҳои мазкур иқтисоди Тоҷикистон ноқисҳои ҷой доранд, яъне илми мо, муассисаҳои таҳсилоти олии ва соҳаҳои гуногуни истеҳсолоти ҷумҳурий муносибати байниҳамдигарии самарабахши илмию хоҷагӣ надоранд. Дар ҷунин шароит амалӣ намудани ақсарияти қонунҳои меъерии ҳуқуқии ба рушди инноватсионии иқтисодӣ мамлакат рағубонагардида имконнопазир гардида, маъмулан, дар рӯи қоғаз боқӣ мемонанд.

Бо мақсади ислоҳи ин вазъият дар тамоми қорхонаҳои ҷумҳурий бояд фаъолияти инноватсионӣ ба роҳ монда шавад. Махсусан дар ҷунин соҳаҳои маъмул, аз қабилҳои савдо, нақлиёт, хизматрасонии маишӣ, хӯроқи ҷамъиятӣ, истеҳсолоти молҳои ниёзи мардум ва монанди инҳо. Бо ибораи дигар, бояд низомии минтақавии инноватсионии таъсис дода шавад, ки дар ояндаи наздик нақши асосии пешбарро дар рушди иқтисод бозида тавонад. Дар ин қарина таҷрибаи Русия қобили қайд аст, ки онҳо дар манотикҳои алоҳидаи кишвар, ба монанди Дубна, Жуковский, Королев, Реутов, Фриязино ва ғайра шаҳракҳои илмӣ ё илмкадаҳо (наукограды) сохта шудаанд [2, с.127].

Истифодаи ҷунин тарзи қорғузори дар самти рушди инноватсионии иқтисодӣ аз он ҷиҳат назаррас аст, ки дар манотикҳои алоҳида иқтисодии илмию хуб ташаккул ёфта, ба болоравии рақобатпазирии онҳо мусоидат менамояд. Дар шароити Тоҷикистон бо мақсади рушди инноватсионии соҳибқории хурд муносибатҳои зеринро амалӣ гардонидан мумкин аст: ташкили қорсҳо барои омода сохтани қорҳои соҳибқории хурди инноватсионӣ, таъсиси соҳторҳо, ки ба фаъолияти инноватсионӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат мекунанд (таъсиси марказҳои илмӣ ё шаҳракҳои илмӣ дар манотикҳои алоҳида), ҳавасманд намудани субъектҳои, ки дар соҳаи илм ва саноат фаъолият

мебаранд ва муҳайё намудани муҳити мусоиди инноватсионӣ барои инкишофи онҳо, муқаррар намудани супоришҳои давлатӣ барои корхонаҳои калони илмӣ ва истехсолӣ дар бобати оптимизатсияи фаъолияти инноватсионӣ бо шартҳои ғоидоавар барои иҷрокунандагон. Дар иқтисодиёти Тоҷикистон ҳавасмандгардонии таъсиси марказҳои “соҳибқорӣ инноватсионӣ”, “бизнес-инкубаторҳо”, “технопаркҳо”, “паркҳои илмӣ-технологӣ”, “марказҳои инноватсионӣ-технологӣ” ва ғайра, ки ба болоравии фаъолияти инноватсионии корхонаҳо равона гардидаанд, мувофиқи мақсад аст. Дар марҳилаи кунунии рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон вазни қиёсии ташкилотҳое, ки бо корҳои илмӣ-тадқиқотӣ машғуланд, хеле кам аст, ки дар ин бора нишондиҳандаҳои миқдории ҷадвали 1 шаҳодат медиҳанд. Аз додаҳои ҷадвал чунин бармеояд, ки дар андозагириҳои ҳарсола шумораи муассисаҳо ва ташкилотҳое, ки бо корҳои илмӣ-тадқиқотӣ машғуланд, рӯ ба афзоиш дорад. Масалан, миқдори умумии онҳо соли 2013 дар ҷумҳурӣ 60 адад ва соли 2018 бошад 82 ададро ташкил додааст. Афзоиши он дар ин давра 1,37 маротиба аст [3, с.68].

Ҷадвали 1.

Теъдоди ташкилотҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки корҳои илмӣ-тадқиқотиро иҷро менамоянд

Минтақа	2013		2015		2017		2018	
	адад	бо %	адад	бо %	адад	бо %	адад	бо %
Ҷумҳурии Тоҷикистон	60	100	66	100	80	100	82	100
ш. Душанбе	45	75	51	72.3	64	80	66	80,5
Вилояти Суғд	5	8.3	6	9.1	7	8.8	7	8,5
Вилояти Хатлон	5	8.3	4	6.1	4	5	4	4,9
ВМБК	3	5	3	4.5	3	3.75	3	3,7
НТМ	2	3.3	2	3.3	2	2.5	2	2,4

Ҳамин гуна рағбат дар минтақаҳои алоҳида низ ба назар мерасад. Масалан, дар шаҳри Душанбе теъдоди ташкилотҳои илмӣ дар давраи муқоисашаванда 1,46 маротиба, дар вилояти Суғд 1,4 маротиба афзоиш ёфтааст. Аммо солҳои охир дар Вилояти муҳтори Кӯҳистони Бадахшон (ВМКБ) ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ тағйирот ба амал наомадааст. Дар вилояти Хатлон бошад 20% ташкилотҳои илмӣ ихтисор шуд. Илова намудан мумкин аст, ки ба зами муаммоҳои ташкилотҳои илмӣ, куҳансолшавии қормандони штатии он ба назар мерасад, ки он ба мушахасгардонии мақсадҳои ҳаррӯзаи ҳаётии институтҳои тадқиқотӣ бетаъсир буда наметавонад. Агар таркиби ҷойгиршавии ташкилотҳои илмӣ-тадқиқотиро таҳлил намоем, возеҳ мегардад, ки мутамаказонии қалонтарини онҳо дар шаҳри Душанбе таҷаммут ба назар мерасад. Чунин тарзи ҷойгиронии муассисаҳои илмӣ-

тадқиқотӣ асоси воқеӣ дорад, зеро захираҳои зеҳнӣ илмӣ кишварҳои дунё асосан дар шаҳрҳои калон ва пойтахтҳои давлатӣ тамаркуз меёбанд. Бо вучуди ин лозим ба зикр аст, ки ташкил ва амал намудани филиалҳои муассисаҳои илмӣ дар дигар минтақаҳои хурдтари Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пешбарии фаъолияти инноватсионии мамлакат самаравӣ хуб хоҳад дод.

Таркиби муҳтавоии ташкилотҳое, ки мақсади ниҳой онҳо коркарди ғояҳои инноватсионӣ, хизматрасонӣ, истехсолкунӣ, усулҳои ташкил ва идоракунии аст, пурратар ва мушаххастар онҳое мебошанд, ки дар чадвали 2 оварда шудаанд [4].

Чадвали 2.

Номгӯи ташкилотҳои илмӣ-тадқиқотии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Тобеият	Номгӯи ташкилот
Дар сохтори Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон	1. Институти математика (ДМ) ба номи Ҷӯраев, 2. Донишкадаи астрофизика (ДА), 3. Институти физика-техника (ДФТ) ба номи С.У. Умаров, 4. Институти химия (ДХ) ба номи В. И. Никитин, 5. Институти ботаника, физиология ва генетикаи рустаниҳо (ИБФ ва ГР), 6. Институти зоология ва паразитологияи (ИЗ ва П) ба номи Е.Н. Павловский. 7. Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқ (ИФП ва Х) ба номи А.Баҳоваддинов.
Дар сохтори Академияи илмҳои хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон (АИХҚТ)	1. Институти заминшиносӣ (ИЗ). 2. Институти боғдорӣ ва сабзавотпарварӣ (ИБ ва С). 3. Институти хокшиносӣ (ИХ). 4. Институти чорводорӣ (ИЧ). 5. Институти байторӣ (ИБ). 6. Муассисаи давлатии “Институти масъалаҳои амнияти биологӣ” (МДИМАБ). 7. Институти иқтисодиёти хоҷагии қишлоқ (ИИХҚ). 8. Стансияи таҷрибавии хоҷагии қишлоқи Помир (СТХҚП). 9. Маркази миллии ҷумҳуриявии сарватҳои генетикӣ (МЧСГ).
Дар сохтори Академияи илмҳои тиб (АИТ) Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли (ВТҲИА)	1. Муассисаи давлатии “Институти гастроэнтология” (МД “ИГ”). 2. Муассисаи давлатии “Маркази илмӣ ҷумҳуриявии хун” (МД “МИҶХ”). 3. Муассисаи давлатии “Институти илмӣ-тадқиқотии акушерӣ-гинекологӣ” (СДИИТАГ). 4. Институти таҳсилоти баъдидипломи соҳаи тандурустии ҶТ (ИТБДСТҶТ). 5. Маркази илмӣ-тадқиқотии фармасевтӣ (МИТФ). 6. Институти илмӣ-тадқиқотии тибби профилактикии Тоҷикистон (ИИТТПТ).
Ташкилотҳои илмӣ-тадқиқотии соҳавӣ (ТИТС)	Муассисаи давлатии Институти илмӣ-тадқиқотии меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли (МД “ИИТМ ва ҲИА”). 2. Маркази илмӣ-тадқиқотии Кумитаи давлатӣ оид ба идораи замин ва геодезияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (МИТ КДИЗГҶТ). 3. Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (МТС назди Президенти ҶТ). 4. Муассисаи давлатии “Институти илмӣ-тадқиқотии гидротехника ва мелиоратсияи Тоҷикистон” (МД “ИИТГ ва МТ”). 5. Муассисаи давлатии “Институти илмӣ-тадқиқотии хоҷагии чангал” (МД “ИИТХҶ”). 6. Муассисаи давлатии “Лабораторияи илмӣ-тадқиқотии ҳифзи табиат” (МД “ЛИТ ҲТ”).

Муассисаҳои тахсилоти олии	1.Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (ДМТ). 2. Донишкадаи давлатии маданият ва санъати Тоҷикистон (ДДМ ва СТ). 3.Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон (ДДЗТ) ба номи С.Улуғзода.4.Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон (ДДТТ) ба номи Абӯали ибни Сино. 5.Донишгоҳи Русияю Тоҷикистонӣ (славянӣ) ДРТС. 6.Донишкадаи энергетикӣ Тоҷикистон (ДЭТ).7.Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон (ДТТ).8.Донишкадаи кӯҳӣ-металлургии Тоҷикистон (ДКМТ).
----------------------------	---

Бо вучуди номгуи зиёди ташкилотҳои илмӣ-тадқиқотӣ, дар натиҷабардории охири, дар самти фаъолгардонии корҳои инноватсионии корхонаҳои ватанӣ пешравии назаррас дида намешавд. Бояд қайд намоем, ки бар хилофи кишварҳои тараққиёфта, дар корхонаҳои истеҳсолию ғайриистеҳсолии ватаниамон, ки шакли моликиятшон гуногун аст, то ҳол шӯбаю департаментҳои шуғлашон ҷустуҷӯҳои илмию тадқиқотӣ вучуд надоранд ё ангуштшуморанд.

Ба пешравии кашфиёти илмӣ ва дар заминаи он таъмин намудани пешравии фаъолияти инноватсионии истеҳсолот ва хоҷагидориҳои гуногуни ҳар як кишвар аз ҳама бештар маблағгузори давлатӣ, инчунин маблағгузори мақсадноки корхонаҳои азим, *консерну* ширкатҳои бузурги кишвар, асос мегузорад.

Ҳолати дастгирии молиявии давлатии корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва таҷрибавӣ-конструктории иҷтисодиёти Тоҷикистон дар чадвали 3 оварда шудааст.

Чадвали 3.

Маблағгузори соҳаи илм аз захираҳои бучети давлатии Тоҷикистон дар солҳои 2011-2018

Нишондиҳанда	2011	2013	2015	2017	2018
Харочот ба соҳаи илм аз бучети давлатӣ, ҳазор сомонӣ	35851,8	45037,9	52890,7	60636,7	66910,7
Бо фоиз нисбат ба:					
Бучети давлатӣ	0,41	0,38	0,32	0,27	0,25
Маҷмуи маҳсулоти дохилӣ	0,12	0,11	0,10	0,09	0,097

Сарчашма: Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон-2019. – Душанбе; Агенсии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2019. С. 68; С.200; - С.444.

Таҳлили чадвали 3 нишон медиҳад, ки харочот ба илм аз ҳисоби бучети давлатӣ дар андозагирии мутлақ тамоюли афзоиши устувор дорад, яъне агар соли 2011 он маблағи 35851,8 ҳазор сомониро ташкил дода бошад, он гоҳ соли 2018 ба 66910,7 ҳазор сомонӣ расидааст, ки нисбат ба соли 2011 186,6%-ро ташкил медиҳад. Аммо дар андозагириҳои нисбӣ ин тамоюл хусусияти пастравӣ дорад. Масалан, агар соли 2011 таносуби харочоти бучет ба илм ба харочоти бучетии умумӣ 0,41%-ро ташкил дода бошад, ин нишондиҳанда соли 2018 ҳамагӣ ба 0,25% баробар гардидааст. Ҳамин таҳлил нисбат ба ММД низ сидқ дорад ва мутаносибан 0,12% - 0,097%-ро ташкил мекунад.

Бояд қайд кунем, ки ҳиссаи маблағгузорӣ ба соҳаи илм дар Тоҷикистон назар ба дигар кишварҳои дунё хеле ва хеле паст аст. Рейтинги кишварҳои гуногун аз рӯи харочоти маблағгузори корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва таҷрибавӣ-конструкторӣ дар чадвали 4 оварда шудааст.

Чадвали 4.

Рейтинги кишварҳо аз рӯи хароҷот ба КИТТК

Мавқеи рейтинг	Кишвар	Хароҷот бо % нисбат ба ММД	Мавқеи рейтинг	Кишвар	Хароҷот бо % нисбат ба ММД
1	Исроил	4.40	24	Эстония	1.62
2	Финляндия	3.88	32	Русия	1.16
3	Кореяи Ҷанубӣ	3.74	36	Украина	0.86
4	Шветсия	3.40	38	Латвия	0.80
5	Ҷопон	3.36	48	Литва	0.60
6	Дания	3.06	64	Арманистон	0.27
7	Швейсария	2.99	66	Озарбойҷон	0.25
8	ИМА	2.90	69	Қазоқистон	0.23
9	Олмон	2.82	74	Қирғизистон	0.16
10	Австрия	2.75	81	Тоҷикистон	0.097

Таҳлили чадвали 4 нишон медиҳад, ки дар байни 10 кишвари пешрафтаи ғарбӣ ҷои аввалро аз рӯи маблағгузори соҳаи илм давлати Исроил, ки хароҷоташ 4,4%-и ММД-ро ташкил медиҳад, ишғол намудааст. Тоҷикистон бо 0,097% маблағгузорӣ нисбат ба ММД дар чадвал ҷои охиринаро ишғол намудааст. Ин вазъият барои пешрабии фаъолияти инноватсионии иқтисодии Тоҷикистон ҳеҷ гоҳ қаноатманд буда наметавонад. Дар чадвали 5 тақсими ҳиссаи маблағгузориҳо ба сохторҳои гуногуни илми Тоҷикистон оварда шудааст [5].

Чадвали 5.

Тақсими ҳиссаи маблағгузориҳо ба сохторҳои гуногуни илми Тоҷикистон

Нишондиҳандаҳо	АИ ҶТ		АИТ ВТ ва ҲИ ҶТ		АИКТ		МТО		ТИТС	
	ҳаз. сомони	бо %	ҳаз. сомони	бо %	ҳаз. сомони	бо %	ҳаз. сомони	бо %	ҳаз. сомони	бо %
Хароҷоти умумӣ ба тадқиқот (I+II)	23980,2	100	3229,1	100	12596,7	100	26301,9	100	4944,1	100
I. харҷҳои дохилӣ:										
- маош бо ҳиссаҷудокун и ба суғуртаи иҷтимоӣ	18659,2	77,8	2227,7	69	9869,4	78,3	24464,2	93	3273,6	66,2
- харҷ барои таҷҳизот	688,5	2,87	138,8	4,2	408,2	3,2	974,2	3,7	236,6	4,7
- дигар намуди харҷ	3352,6	14	624,4	19,3	1764,6	13	719,6	2,7	1153,8	23,3
- гуногун	1261,5	5,2	238,0	7,3	473,9	3,7	143,7	0,54	76,5	1,5

харчи капитали	9,7	0,04	-	-	49,9	3	-	-	10,0	0,2
П.харчи беруна барои тадқиқот	8,5	0,03	-	-	30,0	0,02	-	-	193,4	3,9

Аз маълумоти чадвал дида мешавад, ки дар ҳама ташкилоту муассисаҳои илмӣ, қисми асосии хароҷотро барои КИТ ва ТК маоши кормандон ташкил мекунад. Махсусан он дар АМИ ҚТ-77,8%, Академияи илмҳои тибб-69%, Академияи илмҳои хоҷагии қишлоқ-78,3%, Муассисаҳои таҳсилоти олий-93% ва ташкилотҳои соҳавии илмӣ-тадқиқотӣ-66,2% назаррас аст. Ин вазъияти маблағгузорӣ шаҳодат медиҳад, ки хароҷоти асосиро хароҷоти ҷорӣ-маоши кормандони илмӣ ташкил мекунад ва ин дар ҳолат, ки ба беҳтаргардонӣ ва модернизатсияи технологияи соҳаи илму техника ҳамагӣ 2,87%-и хароҷоти умумӣ рост меояд.

Ин ҳолат имкон намедиҳад, ки аз муассисаҳои соҳаи илм натиҷаҳои бузургро интизор шавем. Рақобати пуршиддати кишварҳо дар шароити ҷаҳонишавии ҳозира тақозо менамояд, ки барои расидан ба ҳадафҳои стратегии давлатӣ дар ҷумҳурӣ бояд ислоҳоти ҷиддии соҳаи илм гузаронида шавад.

Пайнавишт:

1. *Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси олии Ҷумҳурии Тоҷикистон./ аз 26 декабри соли 2019.- Душанбе; “Шарқи озод”-и Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2019.*
2. *Золотарева А.Ф., Савина М.В., Степанов А.А., Степанов И.А. Актуальные проблемы формирования и развития инновационной экономики РФ. - М.:АМА-ПРЕСС, 2010.- С.127.*
3. *Омори солони Ҷумҳурии Тоҷикистон-2019. – Душанбе; Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2019. – с.68.*
4. *Потенциали илмӣ-техникии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018 (мағрузаи таҳлилӣ). // www.innovation.tj http://www.innovation.tj/documents/menu/ru/tab_nt.pdf [дата обращения: 22.09 2018]*

Reference Literature:

1. *The Message of Tajikistan Republic President, Leader of the Nation, Reverend Emomali Rakhmon to Tajikistan Republic Supreme Council (Majlisi Oli) from December 26, 2019. – Dushanbe - “Freedom of the Orient”, Journal under the Auspices of Tajikistan Republic President. 2019*
2. *Zolotaryova A. F., Savina M. V., Stepanov A. A., Stepanov I. A. Actual Problems of Formation and Development of Innovational Economy of RF. – М.: АМА-PRESS, 2010. – p. 127*
3. *Agency for Statistics under the Auspices of Tajikistan Republic President. – Dushanbe, 2019. -p. 68*
4. *Scientifico-Technical Potential of Tajikistan Republic for 2018 (analytical report). // www. http: (Date of request: 22.09.2018*